

Tomasz Huk
tomasz.huk@us.edu.pl
Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Śląski
Katowice

Media jako czynnik wspierający rozwój dziecka w wieku przedszkolnym

Media a istota wychowania przedszkolnego

Na współczesny obraz wychowania przedszkolnego w Polsce ma wpływ wiele czynników generujących problemy w różnych obszarach, pomimo których priorytetowym zadaniem wychowania przedszkolnego nadal pozostaje wspomaganie rozwoju umysłowego i fizycznego dzieci tak, aby były dobrze przygotowane do szkoły. Istotne jest zatem ustalenie gotowości szkolnej i dążenie do tego, aby poziom rozwoju umysłowego i fizycznego był brany pod uwagę przy decyzji rozpoczynania nauki szkolnej, na równi z metryką dziecka [Gruszczyk-Kolczyńska, 2010, s. 36].

Powszechność technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz jej postępująca dominacja mogą przyczynić się do zmian w osiąganiu gotowości szkolnej. Dlatego tak ważna jest realizacja celów edukacji medialnej w wychowaniu przedszkolnym. Anna Watoła w 2009 roku pisała, że multimedia coraz częściej wykorzystywane są w placówkach wychowania przedszkolnego do wspomaganie takich obszarów działalności, jak: nauka mowy i pisowni, środowisko, pojęcia matematyczne, plastyka, nauka języków obcych, logopedia. W wypowiedzi dalej czytamy, że stan ten, jest objawem rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa, wkraczania człowieka w świat nowej ery [Watoła, 2009]. Przedstawiona teza staje się punktem wyjścia dla przeprowadzenia kolejnych badań w tym zakresie, zdiagnozowania stanu obecnego, który „z założenia” powinien być jakościowo wyższy od poprzedniego. A więc moglibyśmy przypuszczać, że współczesne przedszkola powinny być dobrze wyposażone w media dydaktyczne realizując zajęcia z edukacji medialnej.

Wykorzystanie mediów w wychowaniu przedszkolnym – analiza badań własnych

Podział mediów edukacyjnych związany jest z podziałem środków dydaktycznych zaproponowanych przez W. Okonia. A zatem media dydaktyczne możemy podzielić na proste i złożone. **Media proste słowne** eksponują treści werbalne, np. podręczniki szkolne, z kolei **media proste wzrokowe** obejmują grupę środków zwanych popularnie pomocami naukowymi, do których zaliczamy: naturalne okazy w naturalnym środowisku, naturalne okazy w środowisku sztucznym, okazy spreparowane, modele, obrazy, modele cybernetyczne, znaki symbolizujące, schematy, wykresy i diagramy. Media złożone opierają się na urządzeniach mechanicznych, a zwłaszcza elektrotechnicznych i elektronicznych [Okoń, 2003, s. 278-280] określone zostały również jako środki-metody ponieważ mogą, po

odpowiednim zaprogramowaniu, eksponować fragmenty zajęć dydaktyczno-wychowawczych [Okoń, 2007, s. 412].

Współczesnym dzieciom przyszło dorastać w świecie cywilizacji opartej na mediach, w okresie, gdy funkcjonowanie społeczne w rzeczywistości realnej łączy się bardzo często, z tym w przestrzeni wirtualnej [Frana, 2012, s. 218]. Dlatego u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym kompetencje medialne kształtowane muszą być celowo, poprzez zróżnicowane działania dydaktyczne i wychowawcze, zarówno w szkole, jak i w domu [Musioł, 2011, s. 58 i in.].

Charakterystyka próby badawczej

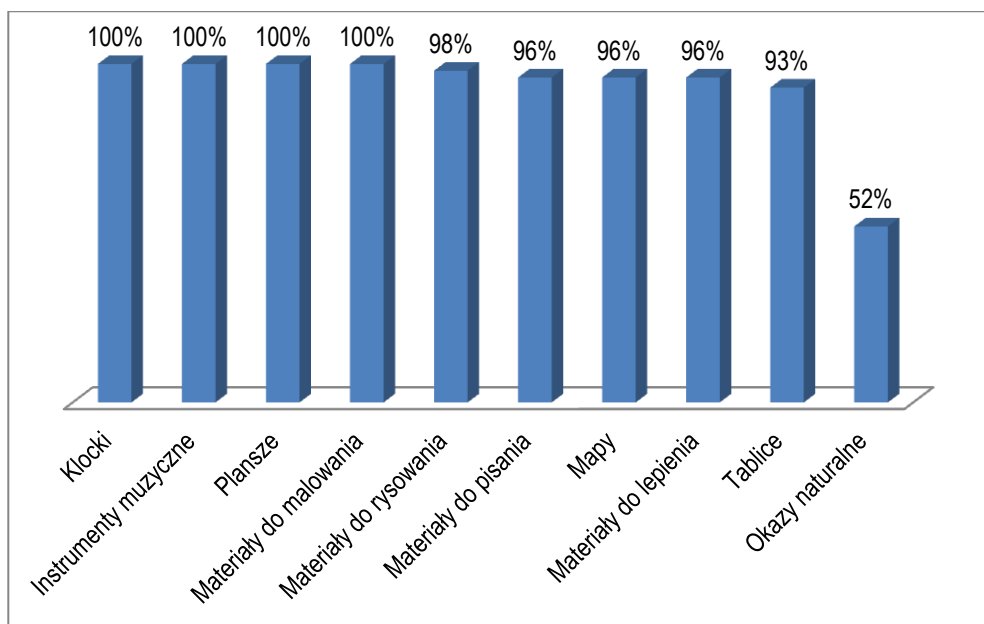
W badaniach, które przeprowadzono w 2012 roku wzięło udział 46 ekspertów z 46 przedszkoli, których organem prowadzącym jest Urząd Miasta Katowice. Liczba losowo dobranych placówek stanowi 61% wszystkich przedszkoli miejskich, a więc liczba reprezentacyjnych placówek jest większa niż połowa wszystkich przedszkoli miejskich w Katowicach.

Celem przeprowadzonych badań była diagnoza wykorzystania mediów w przedszkolach znajdujących się na terenie miasta, na podstawie której wysnuto wnioski pedagogiczne.

W badaniach wykorzystano metodę delficką, która oparta jest na udzielonych w ankiecie wypowiedziach ekspertów (dyrektorów przedszkoli). W projektowanej procedurze badawczej założono, że eksperci: posiadają dużą wiedzę w zakresie wychowania przedszkolnego w szczególności zarządzania tego rodzaju placówką, holistyczne spojrzenie na problem wykorzystania mediów w wychowaniu przedszkolnym, są niezależni w zakresie prezentowania osądów i opinii, przekazują wiedzę ekspercką ułatwiając innym podejmowanie działań wychowawczych, posiadają kompetencje komunikacyjne, kierują się zasadami etycznymi w swoim postępowaniu, są odpowiedzialni za swoje opinie, posiadają doświadczenie praktyczne w zakresie wychowania przedszkolnego oraz profesjonalny warsztat metodyczny do gromadzenia, analizowania i przekazywania wiedzy eksperckiej.

Analiza wyników badań

Media proste należą do podstawowych środków dydaktycznych wykorzystywanych w procesie wychowania w przedszkolu, a zatem z ich dostępnością w placówkach nie ma problemów, co potwierdzają wyniki ankiety (wykres 1). We wszystkich badanych przedszkolach znajdują się następujące media proste: klocki, instrumenty muzyczne, materiały do malowania. 98% przebadanych placówek posiada materiały do rysowania, 96% – materiały do pisania, lepienia oraz mapy, 93% – tablice, a 52% – okazy naturalne.

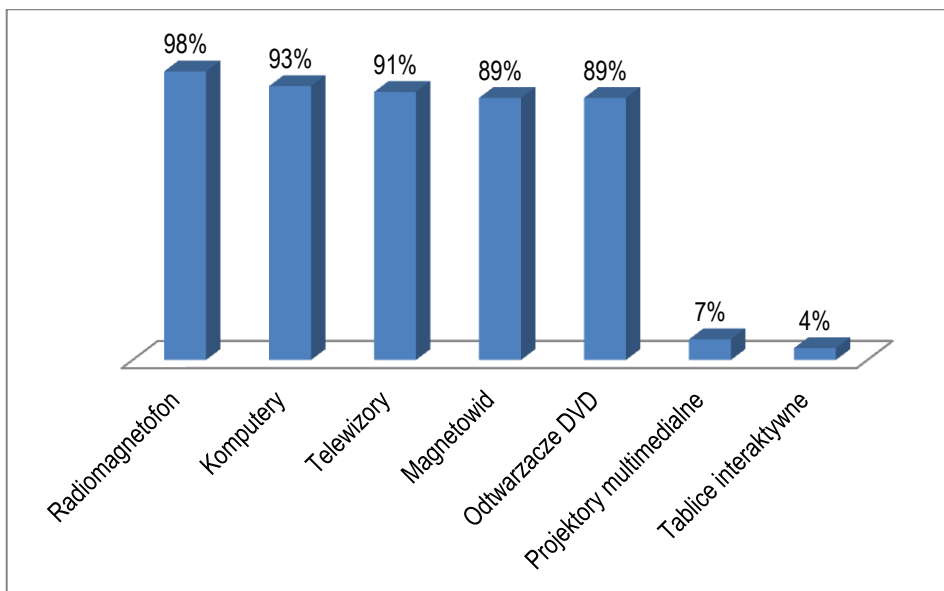

Wykres 1. Media proste znajdujące się na wyposażeniu przedszkola

Źródło: opracowanie własne

Przedszkola biorące udział w badaniach ankietowych są bardzo dobrze wyposażone w większość mediów prostych. Wyjątek stanowią okazy naturalne, które w posiadaniu ma jedynie 52% przedszkoli uczestniczących w badaniach. Należy jednak wspomnieć o istotnej roli, jaką w procesie edukacji pełni ten rodzaj mediów prostych. Umożliwiają one dzieciom bezpośredni kontakt z materiałem występującym w przyrodzie, który nie zawsze da się zaobserwować podczas wycieczki. Okazy naturalne dostarczają bodźców wzrokowych, węchowych, słuchowych, smakowych, które kształtują u dzieci w wieku przedszkolnym wyobrażenie o przyrodzie i otaczającym środowisku społecznym.

W poznawaniu współczesnego świata przez dzieci w wieku przedszkolnym nie może zabraknąć mediów złożonych. Postawiono zatem ekspertom biorącym udział w badaniach ankietowych pytanie: *Jakie media złożone znajdują się na wyposażeniu przedszkola?* Wyniki, które przedstawiono na wykresie 2 wskazują, że 98% badanych przedszkoli posiada radiomagnetofony, 93% – komputery, 91% – telewizory, 89% – magnetowidy oraz odtwarzacze DVD, 7% – tablice interaktywne, a 4% – projektory multimedialne.

Wykres 2. Media złożone znajdujące się na wyposażeniu przedszkola
 Źródło: opracowanie własne

Przedstawione dane napawają optymizmem pedagogów zajmujących się badaniami nad wykorzystaniem mediów w edukacji. Wskazują one, że większość badanych przedszkoli dobrze wyposażonych jest w media złożone, tj. radiomagnetofon, magnetowid, które współcześnie są jednak już mediami przestarzałymi. Zauważamy, że urządzenia multimedialne, takie jak projektor i tablica interaktywna nie stanowią powszechnie dostępnych mediów.

Różnorodność wykorzystywanych w przedszkolu mediów umożliwia realizację celów edukacji medialnej, co potwierdzają prowadzone badania. Wypowiedzi respondentów wskazują, że najczęściej realizowane są cele dotyczące *funkcji: poznawczo-kształcącej, emocjonalno-motywacyjnej* – 67%, kolejne cele w kolejności to: *stosowanie różnych reprezentacji informacji: tekstu, obrazu, dźwięku i animacji czy filmu w celu zwiększenia poziomu jej percepcji* – 63%, *kształtowanie postaw prospołecznych i wartości ogólnohumanistycznych* – 57%, *umiejętność wyboru odpowiedniego medium do prezentacji określonych treści* – 39%, *kształtowanie u dzieci umiejętności krytycznego odbioru komunikatu medialnego* – 26%, *kształtowanie u dzieci umiejętności dekodowania, zrozumienia i percypowania informacji* – 24%, *eksponowanie interaktywnego aspektu komunikacji z medium złożonym* – 7%.

Zaprezentowane wyniki badań wskazują, że najczęściej realizowanymi celami edukacji medialnej w opinii ekspertów są: *rozwijanie funkcji poznawczo-kształcącej, emocjonalno-motywacyjnej; stosowanie informacji w postaci tekstu, obrazu, dźwięku, animacji czy filmu w celu zwiększenia poziomu jej percepcji; kształtowanie postaw prospołecznych i wartości ogólnohumanistycznych*. Przyczynę tych celów realizowanych w wychowaniu przedszkolnym upatrywać możemy w niebezpośrednim ich nawiązaniu do

mediów i praktyki edukacji medialnej. Z kolei cele bezpośrednio nawiązujące do teorii mediów, takie jak: *umiejętność krytycznego odbioru komunikatu medialnego, dekodowania, zrozumienia i percypowania informacji czy eksponowania interaktywnego aspektu komunikacji z medium złożonym* realizowane są w małym stopniu w przedszkolach.

Przyczyny takiego stanu możemy upatrywać w małej świadomości, niskim poziomie wiedzy i umiejętności nauczycieli wychowania przedszkolnego w zakresie edukacji medialnej. Wyniki badań wskazują, że ten rodzaj edukacji został „zepchnięty na dalszy plan”, eksperci uważają go za mało ważny, nieistotny, nieprzydatny na tym poziomie edukacji.

Programy komputerowe w przedszkolu mogą być wykorzystywane w pracy wychowawczo-edukacyjnej oraz w pracy administracyjnej przedszkola. Programy te możemy zatem podzielić na programy użytkowe, np. pakiet biurowy, programy do diagnozy dzieci oraz komputerowe programy edukacyjne.

Najczęściej wykorzystywanym programem użytkowym w placówkach jest Word – 19%, kolejny program to PowerPoint (program do tworzenia prezentacji multimedialnych) – 7%, Excel (arkusz kalkulacyjny) – 7%, Paint (edytor grafiki) – 9%. Nauczyciele wskazywali również takie programy jak: Adobe Reader, Picasa, wyszukiwarka Google. W zbiorze programów edukacyjnych najczęściej wykorzystuje się *Klik uczy czytać* – 11%, *Klik uczy liczyć* – 9%, *Królik Bugs* – 9%, *Przyjaciele z krainy wiedzy* – 7%, *Oskar wyrusza na odkrycie Lasu* – 7%. W pojedynczych placówkach wykorzystuje się następujące programy: *Wesołe przedszkole Reksia, Gratka – Przygody Papatki, Alfabet nauka czytania i pisanie, Na ratunek Planecie, Spidi liczy, Koziołek Matołek idzie do szkoły, Bolek i Lolek uczą się liczyć, Klik uczy zasad ruchu drogowego, Literki Cyferki*. Program do diagnozowania i obserwacji dziecka w przedszkolu w 3 placówkach. W zakresie terapii wykorzystywane są następujące programy: *Mówiące obrazki, Logogry*.

Mała liczba wypowiedzi ekspertów wychowania przedszkolnego wskazuje, że nie posiadają oni odpowiedniej wiedzy dotyczącej programów komputerowych, które mogą być wykorzystywane w wychowaniu dzieci. Wymieniane przez respondentów programy komputerowe rzadko się powtarzają, a więc w nie wszystkich przedszkolach się je wykorzystuje, ponieważ – jak czytamy w jednej z wypowiedzi: *nie mamy w sali komputera*. Kolejną kwestią to kompetencje nauczycieli przedszkoli w zakresie wykorzystania mediów w pracy wychowawczej, na które składają się treści związane z działaniem mediów (np. obsługa komputera stacjonarnego i przenośnego, telewizora, projektora), treści dydaktyczne (np. jak przeprowadzić zajęcia z grupą przedszkolną, mając do dyspozycji jeden komputer).

W wychowaniu przedszkolnym wykorzystywane są również filmy animowane, fabularyzowane, dokumentalne. Najczęściej projekcja filmów odbywa się na telewizorze, który, jak wskazują przeprowadzone badania, jest w posiadaniu 91% badanych przedszkoli. Projekcja filmów może odbywać się również z wykorzystaniem komputera oraz projektora multimedialnego – posiadanie tego jednak zadeklarowała znikoma liczba respondentów.

Najczęściej oglądanymi filmami animowanym w opinii ekspertów są bajki polskie: *Bolek i Lolek, Miś Uszatek, Przygody Psa Reksia* oraz bajki z serii: *Było sobie życie, Był sobie człowiek, Były sobie wynalazki* – po 37% wypowiedzi, bajki Disneya: *Kubuś Puchatek, Król Lew, Piękna i Bestia, Myszka Miki, Kopciuszek* – 28% wypowiedzi, bajki czeskie

i słowackie: *Krecik, Rozbójnik Rumcajs, Sąsiedzi* – 15% wypowiedzi oraz *Bob Budowniczy, Rudolf czerwono nosy, Opowieści rodzinne* po 4% wypowiedzi. Wśród filmów animowanych, które otrzymały po jednej wypowiedzi znalazły się: *Przygody Franklina, Kropelka – od kropli do deszczu*, filmy na temat zdrowego odżywiania, *Czerwony Kapturek, Świat według śmiecia, Przygody Kangurka Hip Hop, Baśnie braci Grim, Uważaj na drodze, Pory roku Wiosna, Lato, Jesień, Zima, Clifford, Franklin, Dinozaury, Baśnie Andersena*. Wymienione przez respondentów filmy animowane wykorzystywane są w realizacji celów wychowania przedszkolnego, ponieważ są to filmy bez przemocy, z morałem, prezentujące określone wartości i postawy społecznie akceptowane. Przeprowadzone badania wykazały, że nie wszystkie badane placówki przedszkolne wykorzystują filmy animowane. W jednej z wypowiedzi czytamy: *nie oglądamy w przedszkolu telewizji za wyjątkiem nagranych przez nas uroczystości, wycieczek, zabaw*. Oznacza to, iż nauczyciele sami wykorzystują media złożone przede wszystkim do tworzenia i odtwarzania własnych materiałów dydaktyczno-wychowawczych, prezentując wyselekcjonowane subiektywnie treści.

Poza filmami animowanymi w przedszkolu wykorzystywane są filmy dokumentalne, prezentujące określoną rzeczywistość w naturalny sposób. Najczęściej wymieniane przez respondentów filmy dokumentalne wykorzystywane w przedszkolu to: *Od ziarenka do bochenka* – 9%, *W kopalni* – 7%, *Dzielny strażak* – 4%. Respondenci wymieniali również takie filmy jak: *Głęboka woda, Nasza klasa, Damian przyjaciel przedszkolaka, Zwierzęta Afryki, Z życia roślin i zwierząt, Historia śląska, Starożytna Grecja, Egipt, W drukarni, Jak powstaje papier, Bezpieczny przedszkolak, W piekarni, W fabryce bombek, Mądry przedszkolak, Zaczarowany świat bombek choinkowych, Witaminki*.

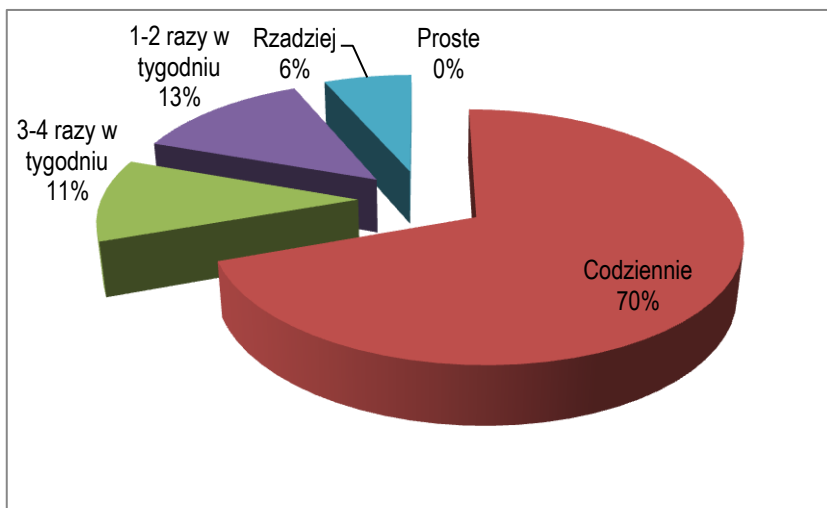
Treści wymienionych filmów dotyczą: zawodów wykonywanych przez człowieka (strażak, piekarz, górnik, drukarz), przyrody polskiej oraz innych części świata, kultur (śląska, grecka, egipska), określonych postaw (bezpieczeństwo, zdrowa żywność). A więc filmy wykorzystywane w badanych przedszkolach wspomagają realizację celów wychowania przedszkolnego.

Programy komputerowe użytkowe i edukacyjne, filmy animowane, fabularne i dokumentalne stanowią tylko część medialnego świata, który może być wykorzystywany w wychowaniu przedszkolnym. Wiele materiałów dydaktycznych tworzonych jest intencjonalnie przez nauczycieli, którzy najczęściej wykorzystują do tego celu aparat cyfrowy – rzadziej kamerę cyfrową. Aparat cyfrowy najczęściej używany jest do wykonywania zdjęć przyrody, zabytków wykorzystywanych w czasie zajęć – 41% wypowiedzi, fotografowania uroczystości, imprez, przedstawień – 22%, tworzenia kroniki przedszkola – 11% wypowiedzi, tworzenia gazetki dla rodziców 9% wypowiedzi, tworzenia strony WWW – 4% wypowiedzi, przygotowania prezentacji dla rodziców – 2% wypowiedzi, opracowania dokumentacji pracy nauczyciela – 2% wypowiedzi.

Powszechnie dostępne aparaty cyfrowe, ze względu na swoją cenę oraz prostą obsługę umożliwiają realizację wielu celów wychowania przedszkolnego oraz wspierają prace organizacyjną przedszkola. Zajęcia w przedszkolu, w których nauczyciel wykorzystuje własne zdjęcia cyfrowe są atrakcyjne, odzwierciedlają naturalne środowisko. Wykonane obrazy cyfrowe najczęściej przedstawiają świat widziany oczami nauczyciela – osoby dorosłej, istotne jest zatem wprowadzenie w wychowaniu przedszkolnym zajęć, podczas

których dzieci będą wykonywały zdjęcia cyfrowe przedstawiające świat z własnej perspektywy. Zdjęcia wykonane przez dzieci mogą posłużyć do wykonania wystawy tematycznej w przedszkolu, zajęciom na których dzieci będą wypowiadały się na temat świata przedstawionego na zdjęciu, diagnozie dziecka – jego zainteresowaniom, potrzebom oraz deficytom i możliwościami rozwojowym.

Kolejne pytanie zadane respondentom dotyczyło częstotliwości wykorzystania mediów prostych i złożonych. Przedstawione dane (wykres 3) wskazują, że media proste w 70% badanych przedszkoli wykorzystywane są codziennie, w 11% badanych przedszkoli 3-4 razy w tygodniu, w 13% badanych przedszkoli 1-2 razy w tygodniu, a w 6% badanych przedszkoli – rzadziej.

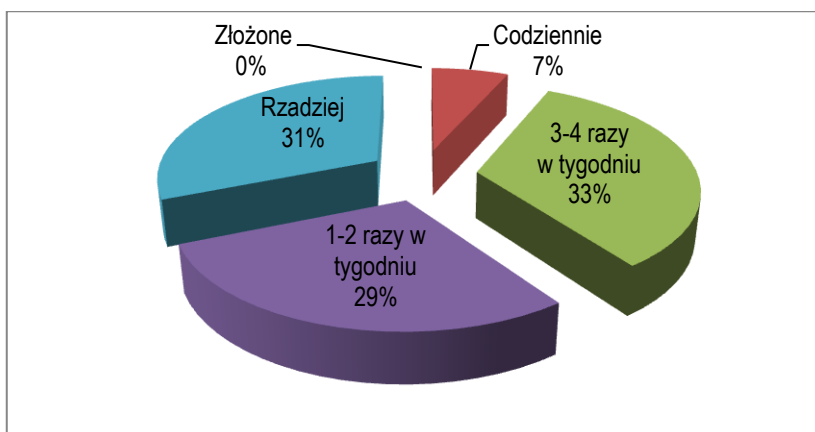

Wykres 3. Częstotliwość wykorzystania mediów prostych w przedszkolu

Źródło: opracowanie własne

Wartości dotyczące częstotliwości wykorzystania mediów prostych wskazują, że media te są powszechnie stosowane w przedszkolach. Związane to jest zapewne z dużą dostępnością oraz różnorodnością tego rodzaju mediów w palcówkach wychowania przedszkolnego.

Nieco odmienną sytuację zauważamy w częstotliwości wykorzystania mediów złożonych. Codziennie wykorzystuje je 7% badanych przedszkoli, 3-4 razy w tygodniu – 33%, 1-2 razy w tygodniu – 29%, a 31% badanych przedszkoli media złożone wykorzystuje rzadziej niż cztery razy w tygodniu. Sytuacja ta może być związana z małą dostępnością do mediów złożonych występujących w przedszkolu, niechęcią do wykorzystania przez nauczycieli mediów podczas zajęć w przedszkolu.

Wykres 4. Częstotliwość wykorzystania mediów złożonych w przedszkolu
 Źródło: opracowanie własne

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań pedagogicznych oraz dokonanej analizy wyników wysnuto następujące wnioski służące praktyce edukacyjnej:

1. Eksperti reprezentujący przedszkola biorące udział w badaniach ankietowych twierdzą, że ich placówki są bardzo dobrze wyposażone w większość mediów prostych, wyjątek stanowią okazy naturalne. A zatem dyrektorzy przedszkoli, nauczyciele powinni zadbać o wyposażenie swoich placówek w okazy naturalne, które dostarczają bodźców wzrokowych, węchowych, słuchowych, smakowych kształtując tym samym u dzieci w wieku przedszkolnym wyobrażenie o przyrodzie. Należy jednak zadbać o doposażenie przedszkoli w nowoczesne media.
2. W procesie wychowania dzieci w wieku przedszkolnym istotne jest realizowanie celów w bezpośrednim nawiązaniu do mediów oraz w zakresie umiejętności krytycznego odbioru komunikatu medialnego, umiejętności dekodowania, zrozumienia i percypowania informacji.
3. Eksperti – nauczyciele biorący udział w badaniu posiadają małą wiedzę na temat programów komputerowych, które mogą być wykorzystywane w wychowaniu przedszkolnym. Należy zatem przeprowadzić warsztaty, szkolenia dla badanej grupy, mające na celu zwiększenie kompetencji w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnej w pracy wychowawczej.
4. Filmy animowane wykorzystywane w przedszkolu powinny być wyselekcjonowane. Zatem powinny być to filmy bez przemocy, z morałem, prezentujące określone wartości i postawy społecznie akceptowane. Placówki, które nie wykorzystują w wychowaniu przedszkolnym filmów animowanych powinny przeprowadzić intencjonalne zajęcia dla dzieci, które będą kształtowały postawy w zakresie właściwego ich odbioru.

Wysnute na podstawie przeprowadzonych badań wnioski, mogą przyczynić się do poprawy stanu realizacji treści edukacji medialnej w placówkach wychowania przedszkolnego. Powinniśmy jednak zadać sobie pytanie, dlaczego (pomimo wielu badań prowadzonych w tym zakresie) media, a w szczególności media złożone, wykorzystywane

są sporadycznie w wychowaniu przedszkolnym oraz dlaczego nie ma rozwiązań systemowych w zakresie wykorzystania mediów w zakresie dydaktycznym, wychowawczym i organizacyjnym przedszkola? Odpowiedzi na te i wiele innych pytań w zakresie polskiej oświaty możemy doszukiwać się w wypowiedzi T. Lewowickiego, który twierdzi, iż brak wyraźnych relacji, rzeczowej współpracy środowisk naukowych i administracji oświatowej oraz polityków, niechęć tych ostatnich do korzystania z dorobku nauki to niekorzystne uwarunkowania jakości edukacji. Uważa on również, że stanu takiego nie można tolerować, ponieważ jest on szkodliwy i utrudnia kształtowanie modelu edukacji opartej na rzetelnej i najnowszej wiedzy edukacyjnej, która sprzyja rozwojowi dzieci, efektywnemu kształceniu i wychowaniu [Siemieniecki, Lewowicki, 2010, s. 30], z kolei w zakresie wychowania przedszkolnego – osiągnięcia przez dzieci właściwego poziomu gotowości szkolnej.

Bibliografia

- Frania M.: *Rola edukacji medialnej w kształtowaniu postawy młodzieży licealnej wobec telewizyjnych przekazów reklamowych – wybrane aspekty*. [W:] *Cyberprzestrzeń i edukacja*. Red. T. Lewowicki, B. Siemieniecki. Wydaw. Adam Marszałek, Toruń 2012
- Gruszczyk-Kolczyńska E.: *Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna – wprowadzone zmiany oraz ich konsekwencje. Raport eksperta Ministra Edukacji*. [W:] Ogrodzka-Mazur E., Szuścik U., Gajdzica A.: *Edukacja małego dziecka. Teoretyczne odniesienia, tendencje i problemy*. T. 1. Wydaw. Impuls, Kraków 2010
- Musioł M.: *Wspomaganie procesów dydaktycznego, wychowawczego i opiekuńczego w pracy z dzieckiem w wieku wczesnoszkolnym*. [W:] *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej i oświatowej. Studia – rozprawy – praktyka*. Red. S. Juszczak, M. Kisiel, A. Budniak. Wydaw. Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011
- Okoń W.: *Nowy słownik pedagogiczny*. Wydaw. Akademickie „Żak”, Warszawa 2007
- Okoń W.: *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wydaw. Akademickie „Żak”, Warszawa 2003
- Siemieniecki B., Lewowicki T.: *Język – komunikacja – media – edukacja*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010
- Watoła A.: *Przedszkole – przestrzeń rozwoju dziecka*. Wydaw. WSB, Dąbrowa Górnicza 2009